

Nationaal Archief
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Nummer Toegang: 2.08.25

**Inventaris van het archief van de Ingenieur der
Domeinen voor de Ontmanteling der Vestingen,
1868-1900**

Versie: 17-01-2022

H.A.J. van Schie

Nationaal Archief, Den Haag 1979

This finding aid is written in Dutch.

I N H O U D S O P G A V E

Beschrijving van het archief.....	5
Aanwijzingen voor de gebruiker.....	6
Openbaarheidsbeperkingen.....	6
Beperkingen aan het gebruik.....	6
Materiële beperkingen.....	6
Aanvraaginstructie.....	6
Citeerinstructie.....	6
Archiefvorming.....	7
Geschiedenis van de archiefvormer.....	7
Geschiedenis van het archiefbeheer.....	7
Inhoud en structuur van het archief.....	8
Inhoud.....	8
Selectie en vernietiging.....	8
Ordering van het archief.....	8
Verwant materiaal.....	9
Beschikbaarheid van kopieën.....	9
Beschrijving van de series en archiefbestanddelen.....	11
Indicateurs en indices.....	11
Ontmanteling der vestingen.....	12
Dotatiedomeinen.....	15
Diverse domeinbelangen.....	16
Algemene Zaken.....	17

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

Naam archiefblok:

Ingenieur der Domeinen voor de Ontmanteling der Vestingen

Archiefbloknummer:

F24022

Omvang:

77 inventarisnummer(s)5,50 meter

Taal van het archiefmateriaal:

Het merendeel der stukken is in het Nederlands

Soort archiefmateriaal:

Normale geschreven, getypte en gedrukte documenten, geen bijzondere handschriften.

Archiefdienst:

Nationaal Archief

Locatie:

Den Haag

Archiefvormers:

Gendt J.G.zn, F.W. van, Ingenieur der Domeinen voor de Ontmanteling der Vestingen

Samenvatting van de inhoud van het archief:

Het archief bevat stukken betreffende werkzaamheden van de Ingenieur der Domeinen voor de Ontmanteling der Vestingen zoals de indicateurs, waarin alle ingekomen en uitgaande stukken zijn ingeschreven, indices op de ingekomen en uitgaande brieven, correspondentie over de ontmanteling en slechting van verschillende vestingen.

In het archief bevinden zich vrij veel tekeningen als bijlagen bij de correspondentie.

Aanwijzingen voor de gebruiker

OPENBAARHEIDSBEPERKINGEN

Volledig openbaar.

BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK

Reproductie van originele bescheiden uit dit archief is, behoudens de algemene regels die gelden voor het kopiëren van stukken, niet aan beperkingen onderhevig. Er zijn geen beperkingen krachtens het auteursrecht.

MATERIËLE BEPERKINGEN

Het archief kent geen beperkingen voor het raadplegen van stukken als gevolg van slechte materiële staat.

AANVRAAGINSTRUCTIE

Openbare archiefstukken kunnen online worden aangevraagd en gereserveerd. U kunt dit ook via de terminals in de studiezaal van het Nationaal Archief doen. Om te kunnen reserveren dient u de volgende stappen te volgen:

1. [Creëer een account of log in.](#)
2. Selecteer in de archiefinventaris een archiefstuk.
3. Klik op 'Reserveer' en kies een tijdstip van inzage.

CITEERINSTRUCTIE

Bij het citeren in annotatie en verantwoording dient het archief tenminste éénmaal volledig en zonder afkortingen te worden vermeld. Daarna kan worden volstaan met verkorte aanhaling.

VOLLEDIG:

Nationaal Archief, Den Haag, Ingenieur der Domeinen voor de Ontmanteling der Vestingen, nummer toegang 2.08.25, inventarisnummer ...

VERKORT:

NL-HaNA, Ingenieur Ontmanteling Vestingen, 2.08.25, inv.nr. ...

Archiefvorming

GESCHIEDENIS VAN DE ARCHIEFVORMER

Toen ten gevolge van een veranderd defensiesysteem een aantal vestingen overbodig werden, moesten met name verspreid liggende vestingen ontmanteld en geheel of gedeeltelijk geslecht worden. Omdat gronden en gebouwen, die niet voor de publieke dienst bestemd zijn, worden beheerd door de dienst der Domeinen, werden deze te ontmantelen vestingen door de genie overgedragen aan het bestuur der registratie en domeinen. De ontmantelingswerkzaamheden vereisten technische kennis die bij het domeinbestuur niet aanwezig was. Aanvankelijk maakte men gebruik van de diensten van de ingenieurs van fortificatiën, doch toen deze wijze van werken niet voldeed, besloot de minister de ontmanteling en slechting volledig in eigen beheer uit te voeren.

Bij ministeriële beschikking van 27 december 1867 no. 11 is Frederik Willem van Gendt J.Gzn. met ingang van 1 januari 1868 als ingenieur toegevoegd aan de directeurs der registratie en domeinen. Zijn dienstverband was tijdelijk, aanvankelijk voor twee jaren, later werd hij steeds voor één jaar herbenoemd. Zijn taken bestonden uit het ontwerpen van een algemeen plan van ontmanteling en het maken van bestekken. Voorts moest hij toezicht houden op deze ontmanteling, alsmede op het onderhoud der wegen, bruggen, sluizen, waterleidingen en voormalige militaire gebouwen. Tevens moest hij de directeurs der registratie en domeinen technische bijstand verlenen bij onderhandelingen met de gemeentebesturen over afstand van grond. Tenslotte moest hij de minister voorstellen doen tot verkoop en verpachting van voormalige vestinggronden.

In 1868 werden de vestingen Maastricht, Venlo, Bergen op Zoom, fort Bath, Coevorden en Vlissingen aan Van Gendt ter ontmanteling opgedragen. In 1869 volgden Breda en Nieuwe Schans, en in 1874 nog eens Groningen, Delfzijl, Deventer, Zutphen, Nijmegen, Elden, Grave en 's-Hertogenbosch. Voor de ontmanteling van Vlissingen en het fort Bath heeft hij geen werk verricht. De ontmanteling van deze vestingen is opgedragen aan de hoofdopziener der domeinen in de provincie Zeeland, J.J. Brandt. Toen de werkzaamheden met deze vestingen verminderden, werd Van Gendt bij Koninklijk besluit van 18 oktober 1885 no. 21 tevens belast met de verbetering en veiling van de domeinen, behoord hebbend tot de dotatie van wijlen Z.K.H. prins Frederik der Nederlanden. Daarnaast heeft de minister incidenteel aan Van Gendt technisch advies gevraagd over enkele verspreid liggende domeinbelangen.

Van Gendt was aanvankelijk woonachtig te Arnhem, later te 's-Gravenhage. Op 6 december 1900 overleed hij te 's-Gravenhage. In zijn plaats is geen opvolger meer benoemd.

GESCHIEDENIS VAN HET ARCHIEFBEHEER

Het archief is in 1946 van het ministerie van Financiën overgenomen en summier beschreven in de inventaris "Financiën-diversen", inventarisnummers ZZ 350-406. (Zie archief ministerie van Financiën, afdeling Domeinen, dossiers 666 en 6907).

De rechtstitel is (nog) onbekend

Inhoud en structuur van het archief

INHOUD

In het archief bevinden zich als bijlagen bij de correspondentie vrij veel tekeningen. Enkele tekeningen zijn echter apart gehouden en bevinden zich thans bij de domeinkaarten van het ministerie van Financiën. Se zijn beschreven in de "Inventaris van domeinkaarten afkomstig van het ministerie van Financiën, 1813-1935, 's-Gravenhage 1979" door K. Zandvliet, inventarisnummers 848 tot en met 860.

SELECTIE EN Vernietiging

Het archief is overigens niet compleet. Uit de rubriek 'Algemene Zaken' zijn stukken vernietigd na een opzettelijk, maar niet al te systematisch uitgevoerde selectie. Ernstiger is het ontbreken van enige bundels uit de rubrieken Breda, Delfzijl, Groningen en Maastricht. Deze bundels zijn zoek geraakt ten gevolge van een slordig archiefbeheer in het verleden en moeten als verloren worden beschouwd.

ORDENING VAN HET ARCHIEF

Het archief dat Van Gendt gevormd heeft, is geordend in rubrieken. In de indicateurs, waarin alle ingekomen en uitgaande stukken zijn ingeschreven, verwijst de derde kolom naar de rubriek waarin het betreffende stuk is geborgen. Van 1868 tot 1884 zijn deze rubrieken weer onderverdeeld in subrubrieken of dossiers, welke met een letter zijn aangeduid (a t/m z, aa t/m zz, A t/m Z). Vanaf 1884 is deze onderverdeling van de rubrieken achterwege gebleven. De indices vermelden deze subrubrieken of dossiers, alsmede de stukken die daartoe behoren. Bij de inventarisatie is de oorspronkelijke rubriekenindeling hersteld. Vooraan in sommige rubrieken zijn enige bijlagen opgenomen, die behoren bij meer dan één dossier. Dit geldt in het bijzonder voor de bestekken en processen-verbaal van grensscheiding.

Voor raadpleging der stukken kan men als volgt te werk gaan. Weet men de datum van een bepaald stuk vrij nauwkeurig, dan kan men via de indicator het gezochte stuk vrij snel vinden. Zoekt men daarentegen een bepaalde zaak, zonder de precieze datum te weten, dan dient men vooral via de indices te werken. Voor de periode 1884-1900 staan uiteraard alleen de indicateurs ter beschikking.

Verwant materiaal**BESCHIKBAARHEID VAN KOPIEËN**

Inventarisnummers van dit archief zijn niet in kopievorm beschikbaar

BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDELEN

INDICATEURS EN INDICES

1-11	Indicateurs op de ingekomen en uitgaande brieven, genummerd 1-21405, 27 december 1867-28 november 1900	11 delen
1	1- 1950, 27 dec. 1867 - 25 juli 1870	
2	1951- 3340, 25 juli 1870 - 16 mei 1872	
3	3341- 5573, 16 mei 1872 - 23 apr. 1875	
4	5574- 7729, 23 apr. 1875 - 5 dec. 1876	
5	7730- 9885, 5 dec. 1876 - 16 apr. 1878	
6	9886-11447, 16 apr. 1878 - 11 juli 1879	
7	11448-14252, 9 juli 1879 - 28 jan. 1882	
8	14253-15826, 28 jan. 1882 - 6 apr. 1884	
9	15827-17377, 8 apr. 1884 - 12 apr. 1887	
10	17378-19309, 12 apr. 1887 - 5 mei 1891	
11	19310-21405, 11 mei 1891 - 28 nov.1900	
12-18	Indices op de ingekomen en uitgaande brieven, 1868-1883.	7 delen
12	rubriek Bergen op Zoom	
13	rubriek Breda	
14	rubrieken Elden, Grave, Delfzijl, Zutfen	
15	rubriek Groningen	
16	rubrieken Koevorden, Nieuwe Schans	
17	rubrieken Venloo, Nijmegen, Deventer, 's Bosch	
18	rubrieken Maastricht Domeinen (verbetering polder Kwistgeld) Algemene Zaken	

ONTMANTELING DER VESTINGEN

- 19-25** Ontmanteling en slechting van de vesting te Bergen op Zoom, 1868-1899 7 pakken
- 19** Bestekken en voorwaarden wegens de ontmanteling der vesting, nrs. 1-10, met tekeningen, 1868-1874; Proces-verbaal der grensscheiding tussen 's rijks militaire gronden van en bij de vesting te Bergen op Zoom en particuliere en gemeentelijke eigendommen, 1845, afschrift, ca. 1868; Correspondentie, dossiers a-g.
- 20** Correspondentie, dossiers h-1.
- 21** Correspondentie, dossiers m-v.
- 22** Correspondentie, dossiers w-bb.
- 23** Correspondentie, dossiers cc-11.
- 24** Correspondentie, dossiers oo-pp. Correspondentie, nrs. 16097-18323, 1884-1889.
- 25** Correspondentie, nrs. 19022-21130, 1889-1899.
- 26-28, ---** Ontmanteling en slechting van de vesting te Breda, 1869-1900 3 pakken
- 26** ,
Bestekken en voorwaarden wegens de ontmanteling der vesting, nrs. 1-10, met tekeningen, 1869-1874. (Correspondentie, dossiers a-h ontbreken)
Correspondentie, dossiers i-j.
- 27** Correspondentie, dossiers k-n (nrs. 1856-4609).
- 28** Correspondentie, dossiers n (nrs. 4634-11058)-z. (Correspondentie, dossiers aa-yy ontbreken). (Correspondentie, nrs. 16509-21388, 1885-1900 ontbreken)
- Ontmanteling en slechting van de vesting te Delfzijl, 1874-1900. (Correspondentie, dossiers a-v ontbreken). (Correspondentie, nrs. 16474-21367, 1885-1900 ontbreken)
- 29** Ontmanteling en slechting van de vesting te Deventer. 1868-1882 1 pak
Processen-verbaal der grensscheiding tussen 's rijks militaire gronden van en bij de vesting Deventer en particuliere en gemeentelijke eigendommen, 1844-1868, afschriften.
1868
Correspondentie, dossiers a-k.
Correspondentie, nrs. 14197-14199.
1882
- 30** Ontmanteling en slechting van de vesting te Elden . 1875-1877 1 omslag
Correspondentie, nrs. 6086-8289
1875-1877
- 31-32** Ontmanteling en slechting van de vesting te Grave, 1875-1897 2 pakken
- 31** Correspondentie, dossiers a-k.
- 32** Correspondentie, dossiers 1-r. Correspondentie, nrs. 15701-20759, 1884-1897.

- 33-40** Ontmanteling en slechting van de vesting te Groningen, 1874-1900 8 pakken
- 33** Correspondentie, dossier a (nrs. 4843-8990).
34 Correspondentie, dossiers a (nrs. 9041-16395)-c.
35 Correspondentie, dossiers d-e.
36 Correspondentie, dossiers f-m.
37 Correspondentie, dossiers n-s. (Correspondentie, dossiers t-11 ontbreken).
38 Correspondentie, nrs. 15422-18099, 1883-1888.
39 Correspondentie, nrs. 18102-20216, 1888-1894.
40 Correspondentie, nrs. 20217-21393, 1894-1900.
- 41-42** Ontmanteling en slechting van de vesting te 's Hertogenbosch, 1874-1891 2 pakken
 Zie voor kaarten betreffende de ontmanteling van deze vesting ook de Inventaris van domeinkaarten, nrs. 848 en 849
- 41** Correspondentie, dossiers a-i
42 Correspondentie, dossiers j-l. Correspondentie, nrs. 18642-19444, 1889-1891
- 43-46** Ontmanteling en slechting van de vesting te Koevorden, 1869-1900 5 pakken
- 43** Beschrijving der grenzen van 's rijks militaire gronden in en bij de vesting Koevorden, 1849, afschrift ca. 1868. In triplo.
 Correspondentie, dossier a (nrs. 3856).
44 Correspondentie, dossiers a (nrs. 4025-15813)-c.
45 Correspondentie, dossiers d-o.
45A Correspondentie, dossiers p-x. Retroacta, 1858-1867
46 Correspondentie, nrs. 15917-21398, 1884-1900
- 47-51** Ontmanteling en slechting van de vesting te Maastricht, 1868-1897 5 pakken
 Zie voor kaarten betreffende de ontmanteling van deze vesting ook de Inventaris domeinen, nrs. 850-859
- 47** Proces-verbaal der grensscheiding tussen 's rijks militaire gronden van en bij de vesting Maastricht en gemeentelijke eigendommen, 1846, afschrift, ca. 1868. Correspondentie, dossiers y-hh
 Correspondentie, dossiers a-x ontbreken
48 Correspondentie, dossiers ii-vv
49 Correspondentie, dossiers ww-zz, A-E
50 Correspondentie, dossiers F-S
51 Correspondentie, dossiers T-Z
 Correspondentie, nrs. 15124-20783, 1883-1897 ontbreken
- 52-53** Ontmanteling en slechting van de vesting te Nieuwe Schans, 1870-1900 2 pakken
- 52** Correspondentie, dossiers a-g.
53 Correspondentie, dossiers h-o. Correspondentie, nrs. 16410-21404, 1885-1900.
- 54-55** Ontmanteling en slechting van de vesting te Nijmegen, 1874-1890 2 pakken
- 54** Correspondentie, dossiers a-p.
55 Correspondentie, dossiers q-s. Correspondentie, nrs. 18758-18789, 1890

-
- 56-60** Ontmanteling en slechting van de vesting te Venlo. 5 pakken
1868-1900
- 56** ,
Bestekken en voorwaarden wegens de ontmanteling der vesting,
nrs. 1-16, met tekeningen, 1868-1880. Beschouwingen betreffende
de slechting der vestinggronden van Venloo, door J.E. Houben,
hoofdopzichter voor de ontmanteling der vestingen te Arnhem,
1880.
Correspondentie, dossiers a-g.
57 Correspondentie, dossiers h-m.
58 Correspondentie, dossiers n-x.
59 Correspondentie, dossiers y-jj.
60 Correspondentie, dossiers kk-nn. Correspondentie, nrs. 16180-21364,
1884-1900.
Zie voor kaarten betreffende de ontmanteling van deze vesting ook de Inventaris
van domeinkaarten, nr. 860.
- 61** Ontmanteling en slechting van de vesting te Zutphen, 1 pak
1875-1880
Processen-verbaal der grensscheiding tussen 's rijks militaire gronden van en bij de
vesting Zutphen en gemeentelijke directeur, 1846-1868, afschrift.
ca. 1868
Correspondentie, dossiers, a-j.

DOTATIEDOMEINEN

- 62** Herstelling van de buitenkade der zgn. Kleine Schans te Terheijden langs de rivier de Mark, 1883. 1 omslag N.B. In de indicator gemerkt 'Diversen'.
- 63** Slechting van de vervallen spoorweg Moerdijk-Zevenbergen, 1883-1887 1 omslag
- 64** Advisering omtrent verbetering van de uitwatering van de hoeve Hazeldonk te Terheijden door uitwatering op de polder Crauwelsgors, 1885 1 omslag
- 65** Oprichting van een stoomgemaal voor de domeinpolder Schuddebeurs te Lage Zwaluwe, 1885-1889 1 omslag
- 66** Verbetering van de afwatering van de polder de Oude Moer te Zwaluwe door aanbrengen van duikers in de afsluitkade van het Moerse kanaal, 1885-1891 1 omslag
- 67** Verbetering van de bekading en sluizen in de polder Kwistgeld te Zwaluwe, 1886-1889 1 omslag
- 68** Voorbereiding tot de dichting van de Nieuwlandse Sluis te Lage Zwaluwe, 1887-1888 1 omslag
- 69** Advisering omtrent ophoging van een strook grond in de Belcrumpolder te Teteringen ten behoeve van een industrieterrein, 1890-1891 1 omslag

DIVERSE DOMEINBELANGEN

- 70** Advisering omtrent onderhandse verkoop van een perceel weiland te Anjum,
1875 1 omslag
- 71** Verkoop van domeingronden, behoord hebbend tot de fortificatiën te Zoutkamp,
1875-1881 en 1896-1897 1 omslag
- 72** Advisering omtrent veiling van terreinen en gebouwen te Ommerschans,
1891-1892 1 omslag
- 73** Advisering omtrent het gebruik van rijksgronden te Appingedam,
1893 1 omslag
- 74** Advisering omtrent verpachting van domeingronden onder Vlagtwedde,
1898-1899 1 omslag

ALGEMENE ZAKEN**75**

'Algemene Zaken', correspondentie betreffende organisatorische, personele en financiële aangelegenheden; Correspondentie, dossiers a, c-f; Correspondentie, nrs. 15663-21212, 1883-1899.

1874-1899

1 pak

Zie voor de periode 1868-1873 de rubriek Maastricht, dossiers aa en volgende.